

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
І ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ОСНОВІНІ МОДЕЛІ СПЕЦІАЛЬНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ
ОРГАНІВ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка 2 курсу 13-251Мз групи

Спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Освітньо-професійної програми

«Правоохоронна діяльність»

Ярченко Олена Василівна

Керівник к.ю.н. Шперун Х.В.

Сокерівник доцнтка Захарова С.І.

Рецензент д.ю.н. проф. Стратонов В.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Створення та класифікація спеціалізованих антикорупційних інституцій: загально-теоретичний аспект.....	9
1.1 Історія становлення і розвитку правоохоронних установ з попередження та боротьби з корупцією на території України.....	9
1.2 Поняття та класифікація світових моделей спеціальних антикорупційних органів.....	19
РОЗДІЛ 2. Шляхи вдосконалення адміністративно-правових основ діяльності органів по боротьбі з корупцією України на основі досвіду іноземних держав.....	30
2.1 Бюро з розслідування корупційної діяльності республіки Сінгапуру та Незалежна комісія проти корупції особливого адміністративного району Гонконг: особливості створення та діяльності.....	30
2.2. Центральне антикорупційне бюро республіки Польща: досвід для України.....	39
Розділ 3. Правовий статус Національного антикорупційного бюро України у кримінальному сдочинстві.....	46
3.1 Національне антикорупційне бюро України як уповноважений суб'єкт запобігання та протидії корупції: кримінально-правовий аспект.....	46
3.2. Повноваження детектива Національного антикорупційного бюро України.....	51
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із провідних завдань для українського суспільства, на сучасному етапі розвитку, є вирішення проблеми корупції. Корупція – це негативне соціальне явище, що з'явилося у суспільстві з моменту виникнення держави. Жодна країна не зможе нормально функціонувати маючи високий рівень корупції. А тому питання дієвого запобігання та боротьби з цим негативним явищем є вкрай актуальним.

Корупційні діяння справляють негативний вплив на населення кожної країни, а тому зобов'язують державу створювати органи протидії корупції. У другій половині ХХ століття проблема корупції була визнана на міжнародному рівні. Правління розвинутих країн дійшли висновку, що для боротьби з корупцією компетенції звичайних правоохоронних органів не достатньо. У багатьох державах почали з'являтися спеціальні органи по боротьбі з корупцією. В залежності від історичних, соціально-економічних, культурних та інших факторів кожна окрема країна виробляла та виробляє свої форми і моделі антикорупційних органів.

Вивчення досвіду держав які навчилися контролювати таке негативне явище як корупція є надзвичайно корисним для нашої держави. Особливо актуальним є вивчення цього питання, враховуючи наміри України рухатись у напрямку інтеграції з Європейським Союзом.

На сьогодні у світі створено та функціонує не одна модель спеціального антикорупційного органу. Американська, сінгапурська, шведська, китайська, англійська, німецька, французька, латвійська моделі цей перелік не є вичерпним. Існують також й інші підходи до класифікації антикорупційних інституцій. Кожна модель спеціального антикорупційного органу або органів має свої переваги та недоліки. Аналізуючи досвід іноземних держав, варто звертати увагу на успіхи тих країн які мають схожі історичні або соціально-демографічні умови з Україною.

Необхідність аналізу цього питання зумовлюється тим, що починаючи з 2014 року в Україні активізувалися процеси спрямовані на боротьбу з корупційними проявами. Було прийнято низку антикорупційних нормативно-правових актів. Розпочався процес створення спеціальних антикорупційних органів боротьби з корупцією.

Важливе місце серед антикорупційних установ відведено Національному антикорупційному бюро України. Цей орган є унікальним, тому що на нього покладені функції здійснювати досудове розслідування крупних антикорупційних злочинів. Детективи та старші детективи Національного антикорупційного бюро України наділені повноваженнями здійснювати оперативно-розшукові дії та досудове розслідування. Таке поєднання повноважень є новелою для законодавства України. Та потребує більш детального вивчення.

Важливість зниження рівня корупційних проявів та відповідно підвищення рівня життя в Україні, необхідність інтеграції з Європейським союзом. Все це обумовлює необхідність дослідження проблемних питань у теоретичному та практичному аспектах.

Вивченням різних підходів до класифікації моделей спеціальних антикорупційних органів займалися такі науковці, як К. Аюб, Д.Г. Заброда, В. Гагребаленко, О.О. Кашкаров, О. Клименко, К.М. Опак, А. Савченко Я. Стусек та інші.

Окремі теоретичні і практичні питання правого регулювання адміністративно-правового статусу спеціальних органів боротьби з корупцією досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: В.Авер'янов, П. Андрушко, Р. Войтюк, Р. Гречанюк, М. Гуцалюк, Е. Дмитренко, Д. Йосифович, Г. Клеменчич, Р. Мельник, О. Новіков, О. Скомаров та інші

Діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України стало предметом наукових досліджень С.С. Аскерова, О.А. Банчука, О.В. Гейко, І.П. Лопушинського, М.А. Погорецького, О.Ю. Татарова, В.І. Цимбалюка, В.І. Чечерського та інші.

Вище перелічені та інші науковці досліджували і продовжують досліджувати моделі спеціальних антикорупційних органів, а також ефективність кожної моделі для окремої держави. Така систематизація спеціальних антикорупційних установ надасть можливість краще розуміти переваги та недоліки окремого різновиду органу. Це допоможе впровадити в тій чи іншій державі саме той різновид антикорупційного органу або органів, який зможе ефективно протидіяти антикорупційним проявам.

Через невеликий період існування антикорупційних органів України, нагальною потребою є більш детальне вивчення питання до якого різновиду спеціальних антикорупційних органів належить Національне антикорупційне бюро України. Це надасть змогу скласти уявлення про подальші шляхи вдосконалення роботи цього органу. Актуальність проблеми діяльності детектива Національного антикорупційного бюро, обумовлена прогалинами у чинному законодавстві, яке регулює процесуальний статус цього суб'єкта.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності на тему «Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір» (державний реєстраційний номер: 0118U001552)

Тема роботи затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (наказ №1059-Д від 30.10.2020).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу існуючих моделей спеціальних антикорупційних органів та чинного законодавства України визначити обґрунтовані пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро в сучасних умовах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- визначити основні етапи становлення та розвитку антикорупційних установ на території України;
- охарактеризувати світові моделі спеціальних антикорупційних органів;
- дослідити особливості діяльності Бюро з розслідування корупційної діяльності республіки Сінгапуру та Незалежна комісія проти корупції особливого адміністративного району Гонконг;
- розкрити зміст роботи Центрального антикорупційного бюро республіки Польща;
- розглянути особливості правового статусу Національного антикорупційного бюро України.
- проаналізувати повноваження детектива Національного антикорупційного бюро України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які пов'язані з виникненням та функціонуванням спеціальних антикорупційних органів та Національного антикорупційного бюро України.

Предметом дослідження є правовий статус Національного антикорупційного бюро України.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, характерних для правової науки. Історико-правовий метод допоміг дослідити процес виникнення перших правоохоронних органів, на території України, повноваження яких включали в себе боротьбу з корупційними проявами. Порівняльно-правовий метод став у нагоді під час аналізу різних моделей спеціальних антикорупційних органів. Метод корпоративного аналізу допоміг виявити та виокремити відмінні риси спеціальних антикорупційних органів Гонконгу і

Сінгапуру, які допомогли досягти їм успіху в боротьбі з корупцією. Використання індуктивного методу дозволило дійти висновків щодо необхідності вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють правовий статус детектива Національного антикорупційного бюро.

Нормативною основою наукового дослідження є Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради, акти Президента і Кабінету Міністрів України.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали статистичної звітності Національного антикорупційного бюро, політико-правова публіцистика, ділові видання, інші статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів. У рамках досліджуваної роботи було сформульовано теоретичні положення і висновки, зокрема:

удосконалено:

- розуміння поняття що таке спеціальний антикорупційний орган;
- обґрунтування доцільності доповнити чинний Кримінальний процесуальний кодекс визначенням поняття “детектив”

набули подальшого розвитку:

- підходи щодо класифікації моделей спеціальних антикорупційних установ;
- питання правового статусу Національного антикорупційного бюро, як спеціального антикорупційного органу України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у роботі положення можуть бути використані у: *правозастосовчій діяльності* для покращення процесу здійснення досудового розслідування детективами Національного антикорупційного бюро України, *науково-дослідній роботі* – для

подальшого вивчення теоретичних проблем підвищення рівня ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро, у контексті удосконалення його правового статусу, *навчальному процесі* – при підготовці підручників та навчальних посібників, а також удосконалення вже існуючих та розробки нових програм і планів, у *правотворчих процесах* – в процесі розробки нових і внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів у частині регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені на I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» 10 – 11 квітня 2020 року м. Херсон.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наступні тези:

- Коваленко О.В. «Кримінально-процесуальний статус детектива Національного антикорупційного бюро України». *Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем*. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 року). Том II. Херсон: Херсонський державний університет, 2020. С. 222-225.
- Ярченко О.В. «Місце Національного антикорупційного бюро України в системі антикорупційних органів». *Магістерські студії. Альманах*. Вип: . Херсон. ХДУ, 2020.

Структура роботи зумовлена її метою та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає – 69 сторінок, з яких основний текст – 50 сторінок. Список джерел складає 60 найменувань.

Розділ 1

Створення та класифікація спеціалізованих антикорупційних інституцій: загально-теоретичний аспект

1.1 Історія створення і розвитку правоохоронних установ з попередження та боротьби з корупцією на території України

Перш ніж розпочати аналіз історичних аспектів виникнення спеціалізованих установ з попередження та боротьби з корупцією вважаємо за необхідне з'ясувати суть поняття “корупція”. Адже історія розвитку спеціалізованих установ з попередження і боротьби з корупцією тісно пов'язана з закріпленням терміну “корупція” у законодавстві. Серед науковців існують різні точки зору на це питання.

На думку В.І. Гурковського та І.І. Климкової, поняття “корупція” складне, багаторівневе системно зорганізоване соціальне явище, яке поєднує в собі різні складові, зокрема: управлінську; політичну; економічну; юридичну; соціальну; морально-етичну [1, с.115].

І.М. Милосердна пише, що корупція – це узагальнене найменування злочинів, що полягають у використанні посадовцями і службовцями державного апарату свого службового стану для особистого збагачення на шкоду суспільству і державі; хабарі, підкуп [2, с.38].

Корупція охоплює вищий (елітарний), середній та низовий рівні державного управління, проникаючи в усі сфери і підсистеми суспільного життя, порушує права, зачіпає інтереси всіх соціальних груп і прошарків суспільства, вражає політику, економіку, соціальну сферу, культуру [1, с.115].

Як зазначає О.Скомаров, жодна із соціальних політичних і економічних систем не мала й не має імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, а також можливості, що визначаються ставленням до неї держави та суспільства [3, с.116].

Отже, корупція є глобальним явищем, яке зачіпає усі сфери життя суспільства. Під цим явищем розуміється певна сукупність злочинів, які наносять шкоду не тільки державі, а і населенню, яке мешкає на відповідній території. Тому важливим є питання вивчення історичного досвіду створення та функціонування органів, на які покладались обов'язки з протидії корупції на території сучасної України.

Вивчення пам'яток права дає підстави вважати, що корупція як соціально-негативне явище в суспільстві з'явилося разом з виникненням управлінського апарату, і була притаманною для всіх держав, у будь-які періоди розвитку [4, с.68]

Правоохоронними структурами, на які покладались функції щодо запобігання корупції, на теренах сучасної України були номофілаки античних полісів та синдики генузейських колоній у Північному Причорномор'ї [3, с.116].

Нині достовірно встановлено, що перші свідчення про магістратів, які виконували правоохоронні функції, та правові норми, якими регулювалася їхня діяльність на території Півдня сучасної України, відносяться до другої половини I тис. до н.е. Спочатку це були окремі магістратури античних полісів Північного Причорномор'я, пізніше – посадові особи кримських колоній Візантії та Генуї [5, с.38].

У містах-державах Північного Причорномор'я за афінським зразком були засновані колегії номофілаків з 5-7 осіб. Їхня діяльність значною мірою спрямовувалася саме на попередження та викорінення проявів корупції, небезпеку якої розуміли вже тоді [3, с.116]

З формуванням феодальної державності Київської Русі в системі локального управління як представники з центру були присутні воеводи та намісники, утримання яких з державної казни не передбачалося, тому єдиним джерелом доходів цих чиновників визначалась грошова винагорода “кормления”, сплачувалась населенням відповідної території за виконання першими своїх службових обов'язків. При цьому воеводи

та намісники зловживали наданою їм владою, повсюди вимагали від жителів винагороду понад норму та збагачувались за їхній рахунок. Таким чином, першим напівлегальним виявом хабарництва було “кормління” – інститут, при якому чиновництво “кормилось” (утримувалось) за рахунок населення відповідної території [6, с.375-376].

У слов’янському законодавстві – “хабар”, у середньовічній термінології – “посул” – вперше згадується у правових документах наприкінці IV ст. Традиція підношень і подарунків представниками влади існувала завжди. З утворенням центрального апарату на Русі з’являється бюрократія, а саме чиновник, який отримує плату з казни [6, с.357].

Таким чином, у період існування Криївської Русі явище корупції існувало та активно розвивалось. Проте відсутність закріплення цього поняття на законодавчому рівні завадило створенню установ для протидії корупції.

На нашу думку, важливим кроком на шляху створення органів для боротьби з корупцією, стало законодавче закріплення хабарництва як злочину. Зокрема як зазначає С.О. Скомаров, хабарництво було віднесено до злочинних діянь в кінці XVII – на початку XVIII століть. Після укладення Переяславської угоди 1654 року на території України поширюється російське законодавство, яке відображало перші реальні спроби протистояти посадовим злочинам у державному апараті. Йдеться про перші Судебники 1497 та 1550 років, у яких лихоїмство визначалося головним зловживанням посадових осіб. Вперше у загальнодержавному масштабі суд проголошувався неупередженим, було заборонено давання хабарів – “посулів” [3, с.117]

Іншу думку відстоює С.О.Павленко. Науковець пише, що при всій прогресивності стосовно заборони посулів (як правило у сфері судочинства), ці нормативно-правові акти залишили без уваги низку

принципових обставин. Насамперед, це відсутність чіткої санкції за одержання посулу, недосконала розробленість суб'єктивного складу його одержання та форм вияву, що частково було врегульовано Судебником 1550 р. [6, с.376] Але на такому ранньому етапі розвитку, дивлячись на раніше накопичений досвід, таке нормативне регулювання було досить непогане.

Однією з перших форм правоохоронної діяльності Російської імперії є політичний та кримінальний розшук. Як зазначав Ф.М. Лур'є, у 1650 році цар Олексій Михайлович створив Наказ таємних справ, який поставив над іншими наказами для явного і таємного контролю за їх діяльністю, а також поклав на нього обов'язки щодо управління царськими вотчинами, ведення особливо важливих справ державного значення [3, с.117].

Втім, вказані вище органи, як-то накази, створювалися передусім для забезпечення безпеки самодержавців та боротьби зі зрадниками. Про боротьбу з корупцією тоді ще не йшлося [3, с.117].

Проблема хабарництва, а отже і корупції, не оминула законодавчі акти козацької доби. З утворенням у XVI – XVII ст. Запорізької Січі та введенням в Україні полкового устрою вся охорона та розшукова діяльність зосереджується в руках отаманів і гетьманів, а кримінальне судочинство здійснюють полкові судді, писарі за дорученнями полковників і гетьманів. На їх рішення в мирний час значний вплив справляли рішення козацької громади, а під час воєнних дій влада гетьманів і отаманів була необмеженою (за злочини, вчинені в поході, обвинуваченого могли стратити). [6, с.376-377].

За часів козацтва у Конституції Пилипа Орлика 1710 року, а також у Статуті Павла Скоропадського від 28 квітня 1730 року містилися норми, що забороняли гетьману призначати осіб на державні посади за «подарунки та респекти». На території Козацької держави не було поділу влади на адміністративну та судову. У системі козацького

управління та судочинства найвищою ланкою був гетьман, який часто задіював Раду генеральної старшини для розслідування злочинів на місці; а для розслідування обставин справ і проведення виїзних засідань – сотенно-полкову старшину, представників міністрів і ратуш. [3, с.117].

Деякі науковці пов'язують початок нового етапу протидії корупції з періодом, коли українські землі входили до складу Російської імперії. Зокрема, Указом від 24 грудня 1724 р. «Про заборону хабарів і обіцянок і про покарання за оне» Петро Великий перший розділив (а в деяких випадках карав їх нарівні) тих, хто дає хабар (лиходателей), і тих, хто його отримує (лихоїмцев). Вже тоді проводився розподіл хабарництва на активне хабарництво (отримання неправомірних переваг за виконання законних дій «мздоїмство») та пасивне хабарництво або «лихоїмство» [7, с.11].

На нашу думку, такі нововведення у законодавстві на той час мали прогресивний характер. Проте про створення спеціального органу для боротьби з хабарництвом, як проявом корупції, мови не йшлося.

Як слушно зазначає О. Скомаров, запровадивши чимало законодавчих та організаційних новацій у боротьбі з корупцією, Петро I не визначив орган для координації цієї боротьби. Координуюча роль монарха була малоефективною в умовах функціонування державного механізму, стан якого різко погіршився у першій чверті XVIII століття. Ця обставина негативно позначилася на правозастосовній практиці [3, с.117-118].

Наступний етап розвитку антикорупційного законодавства пов'язують із Зводом законів Російської імперії 1832 року, а також Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 року. Зокрема, до Зводу законів було включено п'ятий розділ, спеціально присвячений питанням відповідальності посадових осіб. Отже, вперше було чітко визначено спеціального суб'єкта злочину – чиновника, особу, що “перебуває у службі” [4, с.70].

Важливе значення у боротьбі з корупцією мало Уложення про покарання кримінальні та виправні, яке набуло чинності з 1845 року. До нього також було включено низку статей, спрямованих на боротьбу з корупцією. Шосту главу п'ятого розділу Уложення про покарання кримінальні та виправні було присвячено найпоширенішому серед чиновництва правопорушенню – хабарництву. [4, с.71-72].

Ми погоджуємось з думкою О. Скомарова, що хоча у наукових джерелах не міститься згадок про створення у дореволюційній Росії спеціалізованих антикорупційних органів, однак удосконалення законодавства у сфері протидії корупції, сприяло підвищенню ефективності кримінально-процесуальної діяльності того періоду, у тому числі щодо виявлення корупційних злочинів та притягнення осіб, винних у їх вчиненні, до кримінальної відповідальності [3, с.118].

Наступний хронологічний етап історичного аналізу боротьби з хабарництвом припадає на період Революції 1917 року. Утворення Радянського Союзу ознаменувало новий, досить тривалий та прогресивний етап розвитку кримінального законодавства, спрямованого на боротьбу з хабарництвом [6, с.378].

Після проголошення радянської влади в колишній Російській імперії боротьбу з посадовими і господарськими злочинами здійснював Військово-революційний комітет і його органи на місцях. Проте з утворенням 20 грудня 1917 року Всеросійської надзвичайної комісії зазначені завдання були покладені на спеціально створений в її складі відділ. Активну участь у боротьбі з економічними правопорушеннями брав апарат кримінального розшуку міліції, яка в Україні запроваджується Декретом Ради народних комісарів Республіки від 9 лютого 1919 року “Про організацію міліції” [3, с.118].

У СРСР хабарництво вважалось контрреволюційною діяльністю, так і Кримінальний кодекс 1922 р. передбачав за цей злочин розстріл. Установка на стеження таємними інформаторами, прагнення показати

результативність своєї роботи неминуче мали породити наклепницькі доноси про хабарництво. Дрібні службовці стали доносити на своїх відвідувачів чи найближчих керівників, прагнучи просунутись по службі. У цей період досить часто до радянських службовців середньої ланки стала застосовуватись найвища міра покарань за хабарі, але переважно міра покарання коливалася від трьох до дев'яти років ув'язнення [6, с.379].

У цей період відбувається подальше становлення міліції, до функцій якої у контексті протидії економічним злочинам входила і боротьба з хабарництвом та іншими проявами корупції. У березні 1937 року в органах міліції утворено відділи та підрозділи із боротьби з розкраданням соціалістичної власності, основні зусилля яких спрямовувались на забезпечення належного зберігання державного майна, боротьбу з хабарництвом, спекуляцією [3, с.119].

Наступним етапом протидії хабарництву та відповідно корупції є прийняття 28 грудня 1960 р. нового Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки, який набув чинності 1 квітня 1961 р. Глава VII цього Кодексу “Службові злочини” містила вже чотири статті про відповідальність за злочини, пов’язані з хабарництвом: ст. 168 “Одержання хабара”, ст. 169 “Посередництво в хабарництві”, ст. 170 “Дача хабара”, ст. 171 “Провокація хабара”. На відміну від попереднього кримінального закону, новий КК УРСР передбачав можливість звільнення від кримінальної відповідальності лише хабародавця, виключивши таку можливість для посередника [6, с.379].

З початку і протягом 1970-х років основний зміст боротьби з корупцією становила каральна практика. Дефіцит задоволення соціально значущих потреб громадян детермінував розвиток підкупа в адміністративній сфері. У цій сфері заходи кримінально-правова впливу не могли бути пріоритетними. Визначення кадрової складової

адміністративної сфери було споконвічної прерогативою партійних органів. Тому, завдання з попередження корупції посадових осіб у цій сфері відводилися органам партійного контролю [8, с.56].

Наступний історичний етап розвитку законодавства та організації засад боротьби з корупцією розпочинається із здобуттям Україною незалежності. Так, 24 серпня 1991 року Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки прийнято постанову «Про проголошення незалежності України», якою Україну визнано незалежною демократичною державою. Саме у цей період відбувається реформування правоохоронної системи, розробляються та приймаються основні законодавчі акти, що впорядковують діяльність органів прокуратури, Служби безпеки України, реформується законодавство про міліцію [3, с.119].

Важливим законодавчим актом, що регулював питання боротьби з організованою злочинністю і корупцією, є Закон України від 30 червня 1993 року «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю». Цим Законом визначено систему органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, до яких віднесено: Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, органи прокуратури, митні органи і підрозділи Державної прикордонної служби України, органи Державної податкової служби України [3, с.119]

Підвалини формування перших антикорупційних органів України було закладено Законом України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року. Спочатку здійснення боротьби з корупцією відповідно до ст. 4 «Органи, які ведуть боротьбу з корупцією» цього Закону покладалося на відповідні підрозділи Міністерства внутрішніх

справ України, Служби безпеки України, органи прокуратури України, а також інші органи та підрозділи, які створювалися для боротьби з корупцією згідно з чинним законодавством. Згодом систему антикорупційних органів було розширено: у 1998 році до неї включено податкову міліцію, а 2003 року – Військову службу правопорядку у Збройних Силах України [9, с.139].

Аналогічний склад суб'єктів, які безпосередньо здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, визначено Законом України від 11 червня 2009 року «Про засади запобігання та протидії корупції», який прийнято на заміну застарілого антикорупційного закону 1995 року, а також Законом України від 7 квітня 2011 року «Про засади запобігання і протидії корупції» [3, с.120].

Починаючи з 2014 року, розпочався новий етап створення вже спеціальних антикорупційних органів.

Для протидії корупційним злочинам в Україні протягом 2014-2019 років створено цілу низку спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією. На сьогодні виокремлюють наступні органи державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику: 1) органи прокуратури, в тому числі Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП); 2) органи Національної поліції України; 3) Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); 4) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); 5) Державне бюро розслідувань (ДБР); 6) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА); 7) Вищий Антикорупційний суд (ВАС) [10, с.155].

О. Скомаров пропонує наступну періодизацію становлення органів з протидії корупції: 1) друга половина I тис. до н.е. – XIV століття: у містах-державах Північного Причорномор'я; 2) 1654-1711 роки: період входження українських земель до складу Московського царства, коли

боротьба з корупцією була суто декларативною; 3) 1711-1917 роки: період входження українських земель до складу Російської імперії, коли здійснено перші спроби створення органів, що реально здійснюють протидію корупції; 4) 1917-1991 роки: період входження України до складу СРСР; 5) 1991 рік – донині: розвиток правоохоронних структур незалежної України [3, с.120].

Дослідивши історію розвитку спеціалізованих установ по боротьбі з корупцією, ми з'ясували, що ефективна боротьба з корупцією лише за рахунок прийняття відповідного законодавства щодо протидії цьому явищу є недостатньою. Підсумовуючи, вважаємо за необхідне зазначити, що боротьба українського народу з корупцією триває. Поява та розвиток спеціальних установ по боротьбі з корупцією тісно пов'язана із закріпленням поняття “корупція” з початку у свідомості людей а потім і на законодавчому рівні. Вже за часів існування міст-держав Північного Причорномор'я з'явилися структури які намагались протидіяти корупційним проявам. За часів Київської Русі, коли хабарництво як прояв корупції не вважався злочином, були відсутні відповідно і органи чи особи на яких могли покладатися функції з боротьби з корупцією.

На нашу думку, великий вплив на появу антикорупційних інституцій у майбутньому мало визнання на державному рівні хабарництва, як злочину. У період входження України до складу СРСР були сформовані такі правоохоронні інституції як міліція та прокуратура. Проте активний процес становлення спеціальних антикорупційних органів відбувся вже за часів існування незалежної України. Коли були створенні Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та інші.

1.2 Поняття та класифікація світових моделей спеціальних антикорупційних органів

Удосконалення вітчизняної системи протидії корупції можливо за умов комплексного аналізу існуючих моделей організації боротьби з цим явищем у світі, виокремлення найбільш придатного досвіду для запровадження в нашій державі [11, с.121]

Деякі іноземні держави вже давно зрозуміли небезпеку такого явища, як корупція, та розпочали боротьбу з ним. З цього приводу Б.В. Романюк зазначає, що ще в 50-х роках ХХ століття існувала спеціалізована комісія по боротьбі з корупцією в Сінгапурі, а в 1974 році в Гонконгу було створено Незалежну комісію по боротьбі з корупцією, завдяки якій вдалося досягти значних успіхів у зниженні її рівня. Вивчаючи цей досвід, багато країн світу почали також створювати відповідні спеціалізовані установи з попередження та боротьби з корупцією [12, с.10].

Відповідної думки дотримується і О.Н. Ярмиш, з другої половини ХХ століття і по сьогодні міжнародною спільнотою велика увага приділяється діяльності щодо запобігання і протидії корупції. Складовою зазначеної діяльності є прийняття актів як обов'язкового (договори, конвенції), так і рекомендаційного характеру (рекомендації, резолюції, інструкції, декларації) міжнародними організаціями з метою вироблення спільного бачення загроз, яким сприяє корупція [4, с.82].

Одним із перших документів європейського рівня, в яких йшлося про необхідність створення спеціалізованих державних органів або посадових осіб, відповідальних за попередження, розслідування і судовий розгляд корупційних діянь, є резолюція Комітету міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 року «Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією» та Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року [13, с.30].

У п. 2 ст. 6, ст. 36 Конвенції ООН проти корупції та ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією передбачено, що кожна держава-учасниця повинна забезпечити, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи, наявність органу чи органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією. Такому органу чи органам забезпечується необхідна самостійність та незалежність, відповідно до основоположних принципів правової системи держави-учасниці, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно й без будь-якого неналежного впливу [14, с.18].

Отже, у другій половині минулого століття проблема корупції була визнана на міжнародному рівні. Правління багатьох розвинених на той час країн дійшли висновку, що для боротьби з цим явищем сил звичайних правоохоронних органів недостатньо. З'явилась потреба у створенні спеціальних установ по боротьбі з корупцією.

Таким чином, питання протидії корупції привернуло увагу суспільства багатьох держав. Внаслідок чого, як зазначає Г. Клеменчич і Я. Стусек, упродовж останнього десятиліття в усьому світі почали виникати органи з боротьби проти корупції. У країнах Західної Європи наразі існують лише декілька спеціалізованих органів з боротьби проти корупції, у той же час, у країнах з перехідною економікою і країнах, що розвиваються, такі органи можна зустріти у великій кількості [15, с.25].

На теперішній час єдиної універсальної моделі спеціального антикорупційного органу не існує.

Беручи до уваги велику кількість таких органів, розмаїття їхніх функцій, а також неоднозначні оцінки їхньої фактичної діяльності, складно виявити усі моделі антикорупційних інституцій. Однак, можна відокремити деякі закономірності і основні моделі спеціалізованих інституцій, виходячи з функцій, які вони виконують та інших критеріїв [15, с.25].

Перш ніж розпочати розгляд моделей спеціальних антикорупційних органів різних держав, варто надати визначення самому терміну: “спеціальний антикорупційний орган”.

Спеціальний антикорупційний орган – це незалежний, організаційно і функціонально самостійний та автономний орган, наділений в установленому законом порядку необхідними державно-владними повноваженнями щодо здійснення функції боротьби з корупцією за допомогою спеціально підготовленого, висококваліфікованого кадрового складу та достатніх фінансових і матеріально-технічних ресурсів [14, с.20].

З цього приводу такий науковець як Л.М. Шмаль зазначає, що модель спеціального антикорупційного органу залежить від особливостей конкретної держави, законодавства, економіки і передбачає створення окремого спеціалізованого органу чи виділення спеціальних відділів у межах вже існуючих правоохоронних органів [16, с.313]

Під час вибору моделі спеціалізованого антикорупційного органу у конкретній країні слід враховувати його адаптованість до специфіки країни, де вона запроваджується, її політичних, культурних, соціальних, історичних, економічних, конституційних і правових особливостей. Механічне запровадження такого органу, без урахування зазначеного, швидше за все, не дасть бажаних результатів. За умов загрозливих масштабів корупції (як, наприклад, в Україні) найбільш прийнятною є модель багатоцільових інституцій [16, с.314].

У світі наявні різноманітні та різнорівневі моделі спеціальних антикорупційних органів (американська, сінгапурська, шведська, китайська, англійська, німецька, французька, латвійська тощо), побудова яких залежать від багатьох чинників, зокрема: типу правових сімей держав і політичного устрою; специфіки законодавства; економічних досягнень; історичних традицій; морально-психологічного стану

суспільства. Функції запобігання та протидії корупції можуть покладатися на окремі поліцейські підрозділи або їх можуть виконувати спеціальні правоохоронні відомства – агентства, бюро, адміністрації, служби (приміром, Е. Дмитренко уточнює, що спеціалізований орган може бути один або їх може бути декілька) [9, с.137]

У багатьох зарубіжних державах створено спеціалізовані антикорупційні органи, різні як за назвами, так і за особливістю діяльності. Л.М. Шмаль відповідно до міжнародної практики виділяє такі три моделі (типи) спеціалізованих інституцій:

1) багатоцільові спеціалізовані органи, наділені правоохоронними повноваженнями та превентивними функціями;

2) служби протидії корупції у структурі органів кримінальної юстиції (служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів);

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій [16, с.313].

З такою спеціалізацією моделей погоджується О.С. Новіков зазначаючи, що перша модель є найбільш широко спеціалізованою та незалежною, об'єднуючи в собі комплекс функцій – превентивну, репресивну та освітню, а відтак і ефективною. Інституції, що належать до другої моделі, є менш незалежними, менш самостійними та вужче спеціалізованими. Третя модель має найбільшу різноманітність форм, такі інституції функціонують, як правило, на рівні окремих служб чи органів, відповідальних за окремих напрямків у протидії корупції [17, с.54].

Більш детальний огляд наведеної вище класифікації моделей здійснили Г. Клеменчич і Я. Стусек. Вони виділяють:

1) Багатоцільові органи з правоохоронними повноваженнями. На їх переконання, ця модель являє собою найяскравіший приклад універсального підходу до вирішення проблеми корупції – поєднання у

межах однієї установи превентивної і репресивної функцій. Відповідну модель прийнято ідентифікувати з Незалежною комісією проти корупції Гонконгу і Бюро з розслідування корупційної діяльності Сінгапуру. Успіх цих двох установ надихнув створення подібних органів на всіх континентах. Ця модель функціонує у Литві (Спеціальна служба розслідувань), Латвії (Бюро із запобігання і боротьби проти корупції) [15, с.25-26].

Установи, що належать до цього типу, виконують такі завдання: ведення слідчої діяльності, розробка політики в сфері боротьби з корупцією, аналітична діяльність, допомога в попередженні злочинів, взаємодія з громадянським суспільством, збір та аналіз інформації, моніторинг за ходом виконання програми по боротьбі з корупцією [18, с.56].

2) служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів. Ця модель є, мабуть, найпоширенішою у країнах Західної Європи. Прикладами є Норвегія (Норвезьке національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки і навколишнього середовища), Бельгія (Центральне управління боротьби проти корупції), Іспанія (Спеціальна прокурорська служба з припинення економічних злочинів, пов'язаних з корупцією) [15, с.25-26].

До цього типу належать антикорупційні інституції різної спеціалізації: з проведення оперативно-розшукової діяльності; слідчі органи по кримінальному переслідуванню злочинів, пов'язаних з корупцією, інститути наділені повноваженнями як по проведенню оперативно-розшукової, так і слідчої діяльності у зв'язку з розслідуванням корупційних злочинів. Це правоохоронні органи, які в деяких випадках виконують превентивні, координаційні та дослідницькі функції [18, с.55].

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій. Ця модель включає в себе спеціалізовані інституції, які виконують одну або декілька превентивних функцій: дослідження корупції як соціального явища, виявлення чинників, що сприяють корупції, моніторинг та координація заходів по виконанню антикорупційних програм і планів дій, перегляд й підготовка правових актів у цій сфері, контроль у сфері конфлікту інтересів і декларування майна державними службовцями, вироблення та впровадження кодексів етики, підтримка міжнародного співробітництва та інше. [18, с.55].

Інституції, створені за цією моделлю, функціонують у Франції (Центральна служба із запобігання корупції), в Колишній Югославській Республіці Македонія (Державна комісія запобігання корупції), в Албанії (Антикорупційна моніторингова група), на Мальті (Постійна комісія проти корупції), у Сербії і Чорногорії (Антикорупційне управління), в США (Управління з урядової етики) [15, с.25-26].

Проте, як зазначає Р.В. Гречанюк, незалежно від моделі, до якої належить той чи інший спеціальний антикорупційний орган, це завжди організаційно та функціонально самостійна і автономна інституція, основною функцією якої є протидія корупції [14, с.18].

Б.В. Романюк розділяє усі антикорупційні структури зарубіжних держав за формою, функціями і завданнями. Серед них він розрізняє:

– органи з попередження корупції та вироблення антикорупційної політики і контролю за її виконанням. Ці інституції у різних країнах, в основному, виконують функції профілактики та попередження корупційних діянь. Такі органи існують у Албанії, Болгарії, Словенії, Франції, Чорногорії.

– органи протидії корупції і боротьби з нею з правоохоронними повноваженнями. Це спеціалізовані органи, наділені повноваженнями щодо виконання превентивних, репресивних та виховних завдань. Але через свою багатофункціональність вони притягують увагу не тільки

національних (як мало місце у Франції, про що вже зазначалося вище), а й міжнародних органів і експертів. Вони існують у Англії, Гонконзі, Польщі, Сінгапурі [12, с.11-12].

– спеціалізовані підрозділи по боротьбі з корупцією у складі правоохоронних органів. Такі інституції створюються в основному в поліцейських та прокурорських органах. Ця система найбільш розповсюджена в країнах Європи. Це такі країни, як Бельгія, Іспанія, Німеччина, Норвегія, Португалія, Румунія, Угорщина, Хорватія [19, с.9-10].

Виділяючи такі антикорупційні інституції Б.В. Романюк наголошує, що протидія корупції не можлива силами навіть найбільш потужного, але єдиного незалежного державного органу. Міжвідомче співробітництво державних органів, тісна взаємодія їх з усіма установами та, у першу чергу, економічними структурами є важливим для забезпечення їх ефективної діяльності [19, с.10].

Ми погоджуємось з Б.В. Романюк, для ефективної боротьби з корупцією важливим є створення та розвиток спеціалізованих антикорупційних установ, проте не варто забувати і про основні правоохоронні органи спрямовані на боротьбу з проявами корупції.

К. Аюб на підставі аналізу системи антикорупційних інституцій в Європейських країнах, зазначає, що існує три моделі формування та розвитку антикорупційних інституцій, зокрема:

1) не існує спеціально створених антикорупційних інституцій, а функції з запобігання та боротьби з корупцією делеговані правоохоронним та/або судовим органам. Наприклад, у Норвегії всередині Національного органу з розслідування і переслідування за економічні та екологічні злочини була створена спеціальна група з боротьби з корупції, що складається з прокурорів і офіцерів поліції;

2) в яких створена єдина антикорупційна інституція. У 2002 році у Румунії було створено Національний антикорупційний директорат

Румунії. Його функції полягають у кримінальному переслідуванні осіб, які вчинили корупційне правопорушення.

3) в яких функціонує система антикорупційних органів державної влади. Прикладом слугує Спеціальна слідча служба у Литві, яка працює з червня 2000 р. У її функції входить розкриття і попереднє розслідування справ про корупцію, розробка превентивних заходів і просвіта громадськості [20, с.83].

Відповідно до цієї класифікації, Україна належить до третьої моделі, адже в нашій країні створена та діє система органів державної влади, які реалізують державну політику у сфері протидії корупції [20, с.83].

Розгляд правового статусу антикорупційних інституцій країн – членів ЄС дозволяє зробити висновок про існування ряду підходів щодо побудови моделі інституалізації суб'єктів реалізації антикорупційної політики. В основу першої – централізованої – покладено принцип концентрації основних повноважень щодо реалізації державної антикорупційної політики в одному органі, як правило, не правоохоронному. Друга модель – децентралізована – передбачає розподіл таких повноважень серед правоохоронних та інших державних органів [21, с.123].

О.О. Оніщук виділяє дві моделі побудови механізмів боротьби з корупцією: сінгапурську (азіатську) та шведську (європейську). Для першої притаманна сувора юридична відповідальність та контроль за суб'єктами корупційних діянь, в першу чергу вищого щабля. Друга модель характеризується широким громадським тиском на корупціонерів, а безпосередньо держава забезпечує зниження обмежень в економіці, максимальну свободу слова та прозорості у публічних справах, затвердження високих етичних норм, які висуваються перед чиновниками [21, с.123]

Ми погоджуємось з думкою Д.Г. Заброди та О.О. Кашкарова, з урахуванням орієнтування України на подальший розвиток у межах Європейського Союзу, а також з урахуванням подібності правових систем й історичного досвіду побудови правоохоронної системи, варто звернути увагу на європейську модель функціонування спеціальних антикорупційних органів [21, с.123]. Водночас, на нашу думку, важливо при цьому враховувати особливості історичного досвіду Урани.

Зокрема під час вибору моделі спеціалізованого антикорупційного органу у конкретній країні слід враховувати його адаптованість до специфіки країни, де вона запроваджується, її політичних, культурних, соціальних, історичних, економічних, конституційних і правових особливостей. Механічне запровадження такого органу, без урахування зазначеного, швидше за все, не дасть бажаних результатів. За умов загрозливих масштабів корупції (як, наприклад, в Україні) найбільш прийнятною є модель багатоцільових інституцій [16, с.314].

Л.М. Шмаль наголошує на тому, що при створенні антикорупційного органу необхідно враховувати рівень корупції у країні (у країнах з невисоким рівнем корупції немає сенсу створювати потужне багатоцільове агентство з широкими повноваженнями, і навпаки ендемічний рівень корупції буде надскладним завданням для невеликого органу), а також компетентність та існуючий потенціал діючих інституцій. Новостворений антикорупційний орган повинен зосередити увагу на запровадженні та зміцненні тих функцій вже існуючих органів у сфері протидії корупції, які забезпечені на неналежному рівні [16, с.314]

На переконання О. Дульського, враховуючи загрозливі масштаби корупції в Україні, наявність у кримінальних структур потужних корумпованих зв'язків в органах державної влади й органах місцевого самоврядування, судах, для нашої держави найприйнятнішою вбачається модель багатоцільових інституцій. Така позиція підтримується і законодавцем, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про

запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, органи внутрішніх справ України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [9, с.137-138].

Окремі дослідники, вчені, проводячи моніторинг іноземних моделей спеціалізованих антикорупційних органів, резюмують, що в Україні, в національній системі антикорупційних органів, запроваджено такі моделі:

1) багатоцільовий спеціалізований орган, наділений правоохоронними повноваженнями та превентивними функціями (Національне антикорупційне бюро України);

2) орган протидії корупції в структурі діючого правоохоронного органу (Спеціалізована антикорупційна прокуратура у структурі Генеральної прокуратури);

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій (Національне агентство з питань запобігання корупції);

4) новостворені антикорупційні інституції, які було об'єднано з реформованими правоохоронними органами, зокрема, розподіливши повноваження між Національним антикорупційним бюро України та Державним бюро розслідувань щодо повноважень кримінального переслідування корупціонерів та залишивши за прокуратурою координаційні повноваження у сфері протидії корупції [22, с.53-54].

Таким чином, Національне антикорупційне бюро України належить до першої моделі спеціальних антикорупційних органів та є багатоцільовою інституцією з превентивними та правоохоронними функціями .

Отже, у середині ХХ ст. загрозливі масштаби корупції у багатьох держав світу привернули увагу до питання боротьби з цим явищем. Внаслідок чого почали активно створюватись спеціальні антикорупційні

органи, діяльність яких спрямована на припинення та профілактику злочинних проявів корупції. Відмінності у політичних, культурних, соціальних, історичних, економічних, конституційних і правових аспектах кожної держави спричинили появу різноманітних моделей органів боротьби з корупцією.

Науковці кваліфікують спеціальні антикорупційні установи за різними критеріями. На нашу думку найбільш вдалою є класифікація спеціальних установ на: багатоцільові органи з правоохоронними повноваженнями, служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів, інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій. Тому що, у ній чітко відображено коло повноважень якими наділяється та чи інша антикорупційна установа. В Україні створена та функціонує система антикорупційних органів державної влади. Проаналізувавши сферу повноважень Національного антикорупційного бюро ми дійшли висновку, що цей орган належить до першої моделі спеціальних антикорупційних органів та є багатоцільовою інституцією з превентивними та правоохоронними функціями.

Розділ 2 Шляхи вдосконалення адміністративно-правових основ діяльності органів по боротьбі з корупцією України на основі досвіду іноземних держав

2.1 Бюро з розслідування корупційної діяльності республіки Сінгапуру та Незалежна комісія проти корупції особливого адміністративного району Гонконг: особливості створення та діяльності

Як ми вже з'ясували, Україна належить до держав, у яких створена та функціонує модель багатоцільового спеціалізованого органу з превентивними та правоохоронними повноваженнями у системі антикорупційних органів державної влади. На нашу думку, цікавим і корисним є досвід діяльності найбільш ефективних представників цієї моделі: Бюро розслідування випадків корупції в Сінгапурі та Незалежної комісії проти корупції в Гонконзі. Тому що досягнення значних успіхів у протидії корупції саме цими агентствами стало поштовхом для створення схожих інституцій іншими країнами.

Л. Шмаль зазначає, що антикорупційна політика Сінгапуру вражає своїми успіхами. Уряд країни усвідомлював, що передбачені законом покарання не будуть дієвими, якщо вони не спиратимуться на ефективне правозастосування. Тому було прийнято рішення про створення Бюро – універсального антикорупційного агентства [23, с.112].

На думку Г. Клеменчич і Я. Стусек, головною причиною створення спеціалізованого антикорупційного органу став той факт, що у 1940-х - на початку 1950-х років корупція стала частиною повсякденного життя громадян Сінгапуру. Для розслідування усіх випадків корупції Уряд Сінгапуру створив незалежний орган, який не належав до структури поліції і якому були надані слідчі повноваження [24, с.41].

Бюро з розслідування корумпованої діяльності (далі – БРКД) Сінгапуру розпочало свою діяльність у вересні 1952 р., як незалежний

орган, відповідальний за попередження корупції та боротьбу з нею, на базі іншого органу підрозділу сінгапурської поліції, відомого як Антикорупційний відділ [25, с.92]. До 1952 року всі справи про корупцію розслідувалися зусиллями цього невеликого підрозділу [24, с.41]

На початку своєї діяльності БРКД стикнулося з низкою проблем. Зокрема, одна із проблем полягала у відсутності довіри до роботи Бюро з боку громадськості. Громадяни відмовлялися співпрацювати із БРКД, не вірили в ефективність його роботи [24, с.41].

Іншою проблемою було те, що на момент створення у Бюро працювало лише 13 офіцерів. Їх офіс розташовувався в кількох кімнатах на другому поверсі будівлі Верховного суду. На жаль, обмежені строки та компетенція для проведення ретельного розслідування звели нанівець ефективність цього органу [25, с.92].

Отже, на початкових етапах діяльності Бюро з розслідування корумпованої діяльності Сінгапуру мало не велику чисельність працівників, а його повноваження були вкрай обмежені.

На думку Г. Клеменчич і Я. Стусек, ситуація кардинально змінилася у 1959 р. з приходом до влади нового уряду на чолі з прем'єр-міністром Лі Куан Ю. У 1960-ті р. в Сінгапурі були прийняті важливі закони проти корупції. Зокрема, був ретельно доопрацьований Закон «Про запобігання корупції». БРКД були надані додаткові слідчі повноваження. Нове законодавство також посилило відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних з корупцією. У 1989 р. був прийнятий Закон «Про корупцію (про конфіскацію майна у справах про корупцію)». Цей правовий акт надав суду право заморожувати та вилучати майно й активи осіб, помічених у правопорушеннях, пов'язаних із корупцією. У 1999 році замість Закону «Про корупцію» був прийнятий новий Закон «Про корупцію, торгівлю наркотиками та інші важкі злочини (про конфіскацію майна у справах про корупцію)».

Крім того, було прийнято нове законодавство у сфері боротьби проти легалізації доходів від злочинної діяльності з наданням суду аналогічних повноважень з блокування фінансових рахунків і активів та конфіскації майна [24, С.41]

Таким чином, прийняті нормативно-правові акти врегулювали питання протидії корупції а також значно розширили компетенцію та повноваження співробітників Бюро з розслідування корумпованої діяльності. На нашу думку ці фактори сприяли більш ефективній роботі усієї системи правоохоронних органів та росту довіри до бюро з боку населення.

Якщо розглядати структуру органу, то Бюро складається зі слідчого, довідково-інформаційного та допоміжного підрозділів, має в своєму штаті 79 співробітника – 49 слідчих і 22 адміністративних працівників. Слідчий підрозділ зайнятий проведенням операцій бюро. Довідково-інформаційні та допоміжна служби відповідають за відбір кандидатів для призначення на державні посади і їх подальше просування, за підвищення кваліфікації державних службовців [26, с.65].

До бюро входять три департаменти. Операційний департамент, який включає в себе розвідувальний відділ, що займається збором та обробкою інформації, необхідної для діяльності Слідчого департаменту Бюро. Департамент корпоративних справ. До нього входять 4 підрозділи: 1) управління персоналом і розвитку; 2) фінансово-адміністративний; 3) інформаційних технологій; 4) планування, політики і корпоративних відносин. Цей департамент здійснює аналіз робочих операцій схильних до корупції урядових відділів та виявляє слабкі місця в організації та регулюванні роботи підрозділів адміністрації, які служать причиною корупції. Слідчий департамент виконує головну функцію Бюро – розслідування правопорушень, передбачених Законом «Про запобігання корупції». В нього входить: відділ підготовки кадрів, відділ політичних досліджень та спеціальний відділ [25, с.93].

Однією із особливостей цього органу, як зазначає О. Скомаров, є те що методи роботи БРВК досить авторитарні. Однак, на думку науковця, саме це дозволяє успішно справлятися із завданням протидії корупції [25, с.93].

БРВК являє собою, по суті, підрозділ адміністрації Прем'єр-міністра Сінгапуру, повністю незалежний від поліції та інших урядових відомств. Керівником цього органу є Директор, відповідальний перед Прем'єр-міністром. Директор БРВК призначається безпосередньо Президентом Сінгапуру. Крім того, Президент призначає заступника Директора БРВК. Він також затверджує штатний розклад і призначає помічників Директора та спеціальних слідчих. Він має право призначити таку кількість помічників Директора та спеціальних слідчих, яку визнає необхідною [25, с.93].

Для ефективної роботи його слідчі наділені надзвичайними повноваженнями. Вони мають виняткове право без рішення суду затримувати і обшукувати підозрюваних в корупційних діяннях, до яких є розумні претензії на підставі інформації з достовірних джерел. Відмова від співробітництва зі слідством і приховування інформації розглядаються як правопорушення і караються штрафом до 10 тисяч доларів або взяттям під варту на строк до року. До суду можна залучити будь-якого громадянина, незалежно від його статусу і рангу [26, с.65-66].

Агенти Бюро з розслідування випадків корупції мають право перевіряти банківські рахунки, майно не лише безпосередньо чиновників, а й їхніх дітей, дружин, родичів і навіть друзів. Якщо з'ясовано, що чиновник і його родина живуть надто заможна, що явно не відповідає їх доходам, бюро одразу, не чекаючи команди згори, починає розслідування. Слід зауважити, що всіх чиновників та їхні сім'ї позбавили недоторканності [27, с.213].

Повноваження бюро розповсюджується лише на проведення розслідувань щодо корупційних діянь, які пов'язані з хабарництвом. Інші економічні злочини розслідуються поліцією. Разом з тим, бюро вправі ініціювати проведення розслідування будь-якого злочину, якщо він був виявлений при розслідуванні підслідних йому правопорушень [12, с.16].

Окрім розслідування справ про корупцію, другим напрямком діяльності Бюро є попередження корупції. БРКД вивчає методи роботи схильних до корупції державних органів з метою виявлення «слабких місць» всередині існуючої адміністративної системи, які могли б сприяти появі корупції, хабарництва і несумлінної практики, і направляє керівникам департаментів рекомендації з ужиття заходів, спрямованих на усунення недоліків і запобігання корупції. Крім того, співробітники Бюро регулярно проводять лекції і семінари для державних службовців, особливо для тих, які взаємодіють із громадськістю у таких питаннях, як приховані аспекти корупції та методи їх подолання [24, с.42].

БРВК є частиною системи кримінального правосуддя та працює в тісній взаємодії з Генеральною прокуратурою і судами. У процесі розслідування Бюро також співпрацює з різними державними та урядовими установами та відомствами з метою збирання доказів і отримання інформації, необхідної для доказування складу злочину в справі, яка розслідується [23, с.115].

Про високі результати діяльності БРВК говорить той факт, що вже багато років поспіль Сінгапур незмінно входить до десятки найменш корумпованих країн світу, відповідно до індексу Transparency International та займає перше місце серед країн Азії [25, с.93].

З цього приводу, А. Поліщук пише, що ефективність діяльності антикорупційних органів у Сінгапурі забезпечено чітким визначенням і розмежуванням їхньої компетенції, коли функції і повноваження одного

органу не дублює інший. На його думку, саме цього бракує антикорупційним органам України [28, с.167].

На основі дослідженого, постає питання: «Що можна запозичити із Сінгапурського досвіду?», адже досягнення Сінгапуру в сфері боротьби з корупцією вражають. Авторитарними методами уряд тримає під контролем бюрократію, успішно справляється із завданням запобігання корупції. І багато в чому за рахунок цього забезпечує сприятливий інвестиційний клімат Сінгапуру. Але чи запрацюють ці методи в Україні? [29, с.274].

На думку Т.М. Супрун, навряд чи можливо відтворити сінгапурську антикорупційну стратегію цілком, так як місто-держава має свою неповторну історію, географічне розташування і особливості політичного управління. Порівнювати Україну з Сінгапуром і переймати його методи контрпродуктивно. Потрібно врахувати різні масштаби не тільки явища, але і держав [29, с.275].

З цього приводу А. Поліщук зазначає, що Сінгапур є невеликою азійською країною, територія і кількість населення якої є суттєво меншими, ніж в Україні. Тобто боротьбу з корупцією в Сінгапурі було вести значно легше, ніж в Україні, оскільки з огляду співвідношення числа населення і розмірів території Сінгапуру з аналогічними показниками України, останній значно складніше не тільки виявляти корупційні діяння, але й втілювати реформи, спрямовані проти корупції. Зокрема, в Україні потрібно значно більше осіб-реформаторів, завдяки політичній волі і наполегливості яких можливо реформувати різноманітні сфери суспільних відносин, насамперед освіту й економіку, які згодом зможуть забезпечити ефективну протидію корупції як загалом, так і у системі правосуддя зокрема [28, с.168].

Проте є позитивні аспекти боротьби з корупцією у Сінгапурі, які може запозичити Україна. Зокрема, як зазначає А.С. Якименко, корисним для України буде запозичення досвіду формування

антикорупційної політики Сінгапуру, в частині правового та кадрового забезпечення державного управління, розробки критеріїв якості організаційної, функціональної структури державного апарату, оптимізації владних повноважень і системи оплати праці державних службовців [30, с.396].

Ми погоджуємось з думкою Л. Шмаль, враховуючи позитивний досвід Сінгапуру, можна стверджувати, що для української антикорупційної практичної діяльності передусім потрібне удосконалення законодавчих актів, які стосуються не тільки безпосередніх виконавців, а й їхніх близьких. І саме послідовне виконання цих законів гарантувало б ефективне запобігання і протидію цьому негативному явищу [23, с.1116].

На нашу думку, важливим аспектом у боротьбі з корупцією є ставлення самого населення до цього явища. В Сінгапурі утвердилося стійке несприйняття корупції, розуміння загрозових наслідків для кожного хто вчинить корупційний злочин. Крім того звинувачення у корупції призводить до руйнування політичної діяльності та кар'єри.

Гонконг займає 17 місце з 174 країн, бал ІВК становить 74 бали зі 100 згідно з даними щорічного звіту Transparency International щодо рівня корупції. У Гонконзі протягом століть хабарництво було традицією, і здавалося, що чиновників і жителів цієї держави неможливо відучити брати і давати хабарі. Але країні це вдалося зробити. Антикорупційні заходи Гонконг почав реалізовувати у 1974 році, коли корупцією було пронизано 94 % всього державного сектора, і комплекс заходів було запроваджено на три напрямки. Одним з цих напрямків передбачав створення спеціального органу боротьби з корупцією [31, с.42].

О. Скомаров наголошує, що саме після чергового корупційного скандалу в 1973 р., учасником якого був глава поліції Гонконгу, влада була змушена утворити кілька урядових комісій. В доповіді однієї з

комісій прийшли до висновку, що для запобігання корупції необхідно утворення незалежного від поліції антикорупційного органу. Після цих подій у 1974 році був заснований багатоцільовий орган боротьби з корупцією – Незалежна комісія проти корупції (далі – НКПК) Гонконгу [25, с.94].

Від самого початку своєї діяльності НКПК приділяла особливу увагу заходам, спрямованим на зміцнення довіри з боку громадськості та підвищення авторитету й ефективності роботи цього органу. Не дивно, що однією із першочергових справ було затримання і засудження високопоставленого працівника поліції з поганою репутацією, звинуваченого у хабарництві, який втік з Гонконгу і в очах громадськості перетворився на символ корумпованості та неефективності правоохоронної системи. Протягом року цей співробітник був виданий Гонконгу через процедуру екстрадиції, йому було пред'явлено обвинувачення і він був засуджений [24, с.33]. На нашу думку, ця ситуація пояснює подальші успіхи Незалежної комісії проти корупції. Затримання та засудження корупціонера у обличчі колишнього працівника поліції наглядно показало населенню дієвість цього спеціального антикорупційного органу на практиці. Це надало змогу завоювати довіру з боку населення до нової структури.

Заслуговує на увагу структура Незалежної комісії проти корупції. До складу цього органу входить Комісар (голова комісії), два його заступники (обоє призначаються Губернатором) та три функціональні департаменти – Департамент з оперативної роботи, Департамент із запобігання корупції та Департамент по зв'язках з громадськістю, які обслуговує Адміністративний підрозділ [32, с.220-221]..

Кожен із підрозділів відповідає за виконання певного завдання, покладеного на орган, що, на думку Р.В. Войтюк, дає змогу налагодити ефективну діяльність з протидії корупції [33, с.348]. НКПК

відокремлена від решти державних установ і підпорядкована безпосередньо губернатору Гонконгу [32, с.220-221].

Незважаючи на таку відокремленість за роботою НКК наглядають чотири незалежні комітети, що мають консультативні функції, до яких входять лідери місцевих громад або шановані громадяни, призначені Головою уряду особливого адміністративного району Гонконг: консультативний комітет з боротьби проти корупції; комітет із спостереження за оперативною діяльністю; консультативний комітет із запобігання корупції; громадський комітет щодо зв'язків з громадою. Комітети дають рекомендації і пропозиції для покращення роботи Комісії, як з питань загальної політики Комісії, так і роботи її трьох функціональних департаментів. Крім того, НКК публікує щорічні звіти про свою діяльність, які можна знайти на сайті Комісії. Також у вільному доступі знаходяться оновлюванні статистичні дані, що стосуються повідомлень про випадки корупції, порушень, пов'язаних з корупцією, у ході передвиборчої кампанії, інформація про судові процеси [24, с.37]

Основний нормативно-правовий акт, що регулює діяльність багатоцільового спеціалізованого органу Декрет «Про незалежну комісію проти корупції». У цьому документі визначено порядок створення НКПК та визначено обов'язки Комісара НКПК і параметри слідчої діяльності Комісії. Також цей нормативно-правовий акт наділяє НКПК широким колом повноважень: проводити арешт, утримувати під вартою і випустити під заставу; проводити обшук і виїмку. Декрет про запобігання хабарництва визначає перелік злочинів, пов'язаних з хабарництвом, що вчиняються працівниками цивільних та державних органів та приватного сектору. Зазначений Декрет уповноважує НКПК затримувати проїзні документи та обмежувати передачу майна підозрюваного, щоб завадити корупціонеру втекти з Гонконгу або

перешкодити легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, щоб надалі уникнути конфіскації майна в судовому порядку [25, с.94].

НКПК є прикладом комплексного підходу та зосередження в межах одного органу всіх основних функцій із запобігання і боротьби з корупцією – розроблення політики, аналітична діяльність, технічна допомога з питань попередження, взаємодія із громадянським суспільством та інформування, моніторинг, розслідування, кримінальне переслідування. До повноважень Комісії належать: кримінальне переслідування випадків корупції за допомогою ефективних оперативно-пошукових і слідчих заходів; усунення умов, які сприяють корупції, шляхом впровадження корупційно-стійких практик; просвітницька робота серед населення з метою роз'яснення шкоди, яку завдає корупція, і зміцнення суспільної підтримки у боротьбі з корупцією [34, с.146-147].

Ця комісія не тільки виявляє хабарників, а й займається профілактикою, тобто запобіганням хабарів у сферах, найбільш схильних до корупції, наприклад, в службах, що видають різні дозволи на ведення бізнесу або будь-яких робіт, в дорожньої поліції, в слідчих органах і судах тощо [31, с.42].

2.2. Центральне антикорупційне бюро республіки Польща: досвід для України

Після розпаду Радянського Союзу Україна та Польща мали приблизно однакові вихідні умови для розвитку. Історія становлення та розвитку антикорупційних органів Польщі досить молода, проте уже зараз можна бачити успіхи діяльності цього органу. Компетенція Національного антикорупційного бюро України багато у чому є схожою з компетенцією Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща (далі – ЦАБ), що має десятирічний досвід у боротьбі з корупцією та зарекомендувало себе як дієвий орган боротьби з

корупцією. Зважаючи на усе вище викладене, вважаємо за необхідне дослідити основні завдання та організацію діяльності спеціального антикорупційного органу Республіки Польщі.

Першою спробою протидії корупції на рівні парламенту (каденція 1997-2001 років) став розроблений представниками правих сил проект закону “Про центральне бюро для боротьби з корупцією”, однак його не було підтримано більшістю голосів. Проте у 2001 році представниками тих же правих політичних сил, на вимоги польського суспільства, було розроблено кілька законопроектів, спрямованих на протидію цьому негативному явищу на законодавчому рівні. Так, було прийнято закони “Про доступ до публічної інформації”, “Про виборчу ординацію”, “Про політичні партії” [35, с.52].

Варто зазначити що, процесу створення спеціального антикорупційного органу в Польщі передували зміни у законодавстві. Як зазначає, Т.М. Міщенко, у Польщі до останнього часу не приймався окремий законодавчий акт щодо протидії корупції. Вважалося, що достатньою правовою основою для цього є низка статей Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за різні види хабарництва та перевищення повноважень посадовими особами. Однак загрозлива для держави поширеність корупції та потреба більш повної реалізації підписаних Польщею міжнародно-правових угод спонукала польську владу до вжиття додаткових заходів. Зокрема, наприкінці 2002 року урядом Польщі затверджено Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». На виконання цієї програми створена та розпочала свою роботу Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму Польщі, яка готувала зміни до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів [36, с.144].

12 травня 2006 року нижня палата польського Парламенту ухвалила Закон про створення Центрального антикорупційного бюро. Схвалення цього закону, на переконання В. Кіселичника, можна також

розглядати і як зобов'язання перед Європейським Співтовариством щодо імплементації приписів Резолюції «Двадцять принципів боротьби з корупцією» Комітету міністрів Ради Європи 1997 року [35, с.52].

Основним завданням ЦАБ є боротьба з корупцією на межі між державним і приватним сектором. Центральне антикорупційне бюро стало єдиною спеціальною службою в Польщі, яка наділена повноваженнями контролю майнових декларацій і економічних рішень. Наступним елементом, що відрізняє Бюро з-поміж інших органів, є функціонування інституту уповноваженого за контролем обробки персональних даних ЦАБ. Крім того завдяки змінам до кримінально-процесуального законодавства від 1 липня 2015 року Бюро отримало можливість проведення власних розслідувань [37, с.122].

Таким чином, Центральне антикорупційне бюро розпочало свою діяльність як новий спеціалізований орган боротьби з корупцією. Ставши головним органом з координації зусиль у боротьбі та протидії корупції у Польщі [35, с.52].

Попри те, що Центральне антикорупційне бюро Польщі – спеціальний антикорупційний орган, кримінальне переслідування корупційних правопорушень у Польщі, як і в Україні, здійснюють й інші правоохоронні органи (поліція, Агентство внутрішньої безпеки, Прикордонна варта, Військова поліція і Служба військової контррозвідки) [38, с.44].

Правовою основою діяльності Центрального антикорупційного бюро являється одноіменний Закон від 09 червня 2006 року. Пункт 1 статті 1 вказаного Закону визначає Центральне антикорупційне бюро як спеціальну службу, створену для боротьби з корупцією у громадському та економічному житті, особливо у державних та самоврядних органах, а також для боротьби з діяльністю, що загрожує економічним інтересам держави. У пункті 3-а цієї ж статті дається перелік діянь, вчинення яких розглядається як корупція, а у пункті 4 наведено перелік діянь, які в

розумінні даного Закону, становлять загрозу економічним інтересам держави [39, с.93].

Центральне антикорупційне бюро очолює Голова, який являється центральним органом апарату уряду, підзвітним Прем'єр-міністрові. Діяльність Голови підлягає контролю зі сторони Сейму. Голова призначається на посаду та звільняється з посади Прем'єр-міністром, за погодженням із Президентом Польщі, Колегією у справах спеціальних служб та Комісією Сейму у справах спеціальних служб. Термін повноважень Голови ЦАБ складає 4 роки. Повторне призначення на цю посаду можливе тільки один раз. Голова ЦАБ виконує службові обов'язки до моменту призначення наступного Голови ЦАБ. Припинення виконання обов'язків Голови ЦАБ настає у випадку смерті або звільнення з посади [39, с.93-94].

Головою ЦАБ або його заступником може бути особа, яка: має польське громадянство; користується всіма громадянськими правами; має бездоганні моральні, громадські і патріотичні якості; не була засуджена за умисний або казначейський злочин; відповідає вимогам положення про захист секретної інформації у сфері доступу до секретної інформації з грифом цілком таємно ”; має вищу освіту; не виконувала професійних обов'язків, не працювала і не була співробітником органів державної безпеки чи не була суддею [37, с.122].

Добір працівників у ЦАБ відбувається за змішаною системою: так званою традиційною, що полягає в прийманні і розгляді заяв кандидатів, які самостійно зголосилися на службу; активною – безпосередній пошук потенційних кандидатів; внутрішньої переатестації – переведення раніше прийнятих у ЦАБ службовців на іншу посаду відповідної до їх навичок та здібностей, які вони розкрили під час служби [35, с.53].

Голова та його заступники не наділені імунітетом, що захищав би їх від кримінальної або цивільної відповідальності, незалежно від виконання професійних обов'язків чи в результаті інших обставин. У

той же час, усі працівники захищені законом у випадках, що вимагають застосування конкретних оперативних заходів, таких як контрольні закупки на тих же умовах, що і працівники поліції та інших служб [37, с.123].

Службовці Центрального антикорупційного бюро відповідно до Закону виконують такі функції (завдання): аналітично-інформаційну; оперативно-розшукову; контрольну. Головною метою аналітично-інформаційної діяльності є ідентифікація ризиків для економічних інтересів держави, а також своєчасне та, за можливості, попереджувальне інформування про них державних органів, надання пропозиції щодо їх усунення. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється для отримання та обробки інформації, необхідної для протидії корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування. Контрольна функція полягає у перевірці правильності та достовірності даних про майно або про здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції [35, с.54].

Центральне антикорупційне бюро Польщі наділене наступним колом повноважень:

- 1) виявлення, запобігання і викриття правопорушень проти: діяльності державних установ, а також органів місцевого самоврядування; правосуддя, виборів і референдумів, громадського порядку, достовірності документів, власності, господарської діяльності, обігу грошей та цінних паперів, якщо вони пов'язані з корупцією або з діяльністю, що може завдати шкоди економічним інтересам держави; фінансування політичних партій, якщо вони пов'язані з корупцією; податкових обов'язків;
- 2) виявлення і протидія випадкам невиконання положень Закону Республіки Польща «Про організацію здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції» від 21 серпня 1997 року;

- 3) документування підстав та ініціювання реалізації положень Закону Республіки Польща «Про повернення вигоди, безпідставно отриманої з державного бюджету або від інших державних юридичних осіб» від 21 червня 1990 року;
- 4) виявлення випадків недотримання визначених законодавством процедур при прийнятті та виконанні рішень, що стосуються: приватизації і комерціалізації, фінансової підтримки, державних закупівель, розпорядження державним майном, а також надання ліцензій, дозволів, пільг, переваг, квот, кредитних гарантій;
- 5) контроль правильності і правдивості даних про активи та про здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції [38, с.44-45].

З огляду на вище викладене можна зробити висновок, що Центральне антикорупційне бюро Польщі має широке коло повноважень. Вони не обмежуються колом суб'єктів, які вчиняють злочин, та розміром предмета злочину, а стосуються всіх правопорушень, що пов'язані з корупцією або можуть завдати шкоди економічним інтересам держави. Також ЦАБ Польщі поєднує в собі функції як протидії, так і запобігання корупції, адже воно здійснює не лише кримінальне переслідування корупційних правопорушень, а й перевірку правильності й правдивості даних про активи та про проведення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції, виявляє ризики для економічних інтересів держави, а також проводить профілактичну та освітню роботу [38, с.45].

Крім того, ЦАБ виконує свої основні функції, використовуючи широкий інструментарій, що складається з: прослуховування, всіх видів заходів, пов'язаних зі спостереженням (наприклад, через доступ до приватних рахунків, контроль кореспонденції, змісту посилок), контроль придбання, підробки документів з метою проведення операцій або навіть збір конфіденційних даних (наприклад, щодо особистого життя

підозрюваних). Таким чином, ЦАБ може використовувати всі інструменти, які доступні для співробітників поліції та інших спеціальних служб, зокрема такі як військова контррозвідка або Агентство внутрішньої безпеки [37, с.122].

Варто зазначити, що польські чиновники зобов'язані декларувати не лише свої доходи, а й видатки. Кримінальний кодекс передбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі терміном до 3 років за подання неправдивих відомостей про доходи та витрати в декларації. Це є вагомою підставою для того, щоб працівники ЦАБ ретельно перевіряли майнові декларації чиновників та працівників сфери місцевого самоврядування, стежили за дотриманням ними заборони стосовно поєднання громадських (публічних) функцій із господарською діяльністю [40, с.145].

Центральне антикорупційне бюро Польщі співпрацює з багатьма міжнародними організаціями та правоохоронними органами інших країн. Метою співпраці є обмін передовим досвідом, знаннями про корупцію, рішеннями та інструментами, які діють за кордоном, а також поточний обмін інформацією, котра пов'язана з оперативно-розшуковою діяльністю, що проводиться службами інших країн. Так у травні 2016 року між Національним антикорупційним бюро України та Центральним антикорупційним бюро підписано Меморандум про співпрацю [40, с.122].

Таким чином, на сьогодні у Польщі створений та працює дієвий антикорупційний орган, який наділений широким колом повноважень. Україні варто звернути увагу на досвід функціонування антикорупційного органу Польщі у контексті повноважень цього органу. Адже такий широкий спектр можливостей у роботі надає співробітникам Центрального антикорупційного бюро Польщі більше важелів для успішного подолання корупції.

Розділ 3

Правовий статус Національного антикорупційного бюро України у кримінальному судочинстві

3.1 Національне антикорупційне бюро України як уповноважений суб'єкт запобігання та протидії корупції: кримінально-правовий аспект

Наприкінці 2014 року Верховна рада України прийняла пакет антикорупційних законів, якими передбачалося введення низки змін та новел до чинного антикорупційного законодавства. Одним з нововведень стало утворення Національного антикорупційного бюро України як спеціалізованого антикорупційного органу України [41, с.91]

На виконання рекомендацій Європейського Співтовариства, 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII, який набрав чинності 25 січня 2015 року. Згідно із Законом Національного антикорупційного бюро України (далі НАБУ) – це державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Метою діяльності цього органу визначено протидію кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [42].

Отже, з 2014 року в Україні розпочався активний процес створення такого спеціального антикорупційного органу, як Центральне антикорупційне бюро України. Цей орган став новим суб'єктом у сфері протидії та боротьби з корупцією.

Варто зазначити, що паралельно були утворені й інші антикорупційні інституції. Так у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про

запобігання корупції» визначені спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, до яких належать: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [43].

О. Пархоменко-Куцевіл виділяє більш ширше коло органів, що формують та реалізують антикорупційну політику: органи прокуратури, у тому числі Спеціалізована антикорупційна прокуратура; органи Національної поліції України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції; Державне бюро розслідувань; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів; Вищий антикорупційний суд [44, с. 34].

На думку Р. Гречанюк, систему спеціальних антикорупційних органів України становлять Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції та Спеціальна антикорупційна прокуратура [45, с. 20].

Отже, на сьогодні до системи спеціальних антикорупційних органів України входять Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції та Спеціальна антикорупційна прокуратура. Національне антикорупційне бюро України займає важливе місце у цій системі, тому що було наділене повноваженнями здійснювати досудове розслідування щодо корупційних злочинів.

Організаційна структура НАБУ включає: директора, його першого заступника та двох заступників; головний та другий підрозділи детективів; управління аналітики та обробки інформації; управління інформаційних технологій; оперативно-технічне управління; управління спеціальних операцій; управління по роботі з громадськістю; управління зовнішніх комунікацій; управління бухгалтерського обліку та звітності; управління забезпечення фінансовими ресурсами, майном та контролю

за їх використання; юридичне управління; управління внутрішнього контролю; відділ по роботі з персоналом; відділ документообігу; режимно-секторний відділ; відділ забезпечення роботи Директора; Львівське, Харківське та Одеське територіальні управління. У структурі НАБУ кожен підрозділ відповідає за здійснення відведених йому функцій та звітує про результати проведеної діяльності його Директорові. Право на призначення до складу органу чи заміщення відповідної посади має лише Директор зазначеного органу та за його наказами затверджується штатний розпис і структура в цілому [46, с.33].

На думку А.А. Чешко, створення територіальних управлінь стало важливим кроком становлення й розвитку НАБУ. Зокрема наказами Директора Національного антикорупційного бюро України від 10 грудня 2015 року №109-Н і №110-Н створено Львівське та Одеське територіальні управління, а вже 29 червня 2016 року утворено Харківське територіальне управління НАБУ [47, с.184].

Нині цей орган уклав угоди про інформаційне співробітництво з Державною фіскальною службою України та Державною прикордонною службою України, у межах яких отримав доступ до інформаційно-телекомунікаційних систем відповідних установ. Також підписано Угоду про інформаційне співробітництво з Державною казначейською службою України, що дало змогу співробітникам НАБУ отримати доступ до інформаційних ресурсів АС «Казна» та АС «Є-Казна» шляхом організації робочих місць у приміщенні Казначейства. Також НАБУ підписало меморандум про співпрацю у сфері запобігання та протидії корупції з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Так, бюро має доступ до інформації про корупційні діяння та правопорушення, виявлені Фондом під час виведення неплатоспроможних банків із ринку [48, с.351].

Ми могоджуємось з думкою О.С. Новікова, утворюючи новий антикорупційний орган, потрібно врахувати потенційні ризики,

пов'язані з його створенням. Адже недостатнє вивчення як провідного досвіду зарубіжних країн, так і українських реальних умов функціонування майбутньої інституції, може призвести до створення ще одного бюрократичного органу, який тільки ускладнить і без того переобтяжену бюрократичну машину. Окрім того, створення нового органу може призвести до конфлікту юрисдикцій, особливо, коли відповідне законодавство приймається у стислі терміни без достатнього юридико-технічного та системно-юридичного опрацювання, зайвого дублювання функцій тощо [49, с.55-56].

Визнання Конституційним судом України указу Президента про призначення А.С. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро неконституційним викликало жваві дискусії серед науковців. Тому вважаємо за необхідне зупинитися на питанні процедури конкурсного відбору директора НАБУ більш детально.

Перш за все варто зазначити, що відповідно до ст.4 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» незалежність НАБУ у його діяльності гарантується: 1) особливим порядком конкурсного відбору Директора Національного бюро та вичерпним переліком підстав припинення повноважень Директора Національного бюро, які визначені цим Законом; 2) конкурсними засадами відбору інших працівників Національного бюро, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці; 3) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного бюро; 4) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, їх близьких родичів, майна; 5) іншими засобами, визначеними аналізованим законом [42].

Проведення конкурсу на заміщення посади Директора Національного антикорупційного бюро України покладено на конкурсну комісію відповідно до статті 7 Закону України «Про національне антикорупційне бюро України». Її складають 9 членів, на призначення

яких по три квоти мають Президент України, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України. Конкурсна комісія повинна обрати трьох кандидатів на розгляд Президенту України для визначення одного [42].

З цього приводу А.Б. Кручок зазначає, що ні стаття 7, ні Закон загалом не передбачають на який строк обираються члени Конкурсної комісії, порядок їх роботи після обрання Директора бюро, оплата їх діяльності та гарантії їх діяльності, порядок звільнення чи відкликання члена комісії. Ці нерегульовані законом аспекти безперечно можуть впливати на якість роботи конкурсної комісії і є слабкою стороною даного Закону [50, с.175].

Конкурсну комісію сформовано в січні-лютому 2015 року. 10 лютого 2015 року затверджено Регламент Конкурсної комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро. Нинішнього Директора Національного бюро призначено на посаду Указом Президента України від 16 квітня 2015 року № 218/2015 [51, с.109].

На переконання О.О. Федорко, особливий порядок конкурсного відбору Директора Національного бюро, який повинен гарантувати незалежність Національного бюро, зовсім не гарантує його незалежність, а, навпаки, робить НАБУ ручним органом. На його думку, подібна процедура обрання Директора НАБУ робить цей орган залежним і підконтрольним Президентові України. Чинна процедура призначення та звільнення з посади Директора НАБУ залежить від Президента України, пропрезидентського Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, більшість якої становлять пропрезидентські сили, що на практиці призводить до «політичного імунітету» вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування від їх переслідування за вчинення ними корупційних правопорушень [51, с.110].

На переконання вищезгаданого науковця, О.О. Федоренко, оскільки у країні існує три гілки влади, то всі ці три гілки влади мають рівні права брати участь у формуванні складу Конкурсної комісії з відбору кандидатів на посаду Директора НАБУ [52, с.178].

Отже, Центральне антикорупційне бюро України – це спеціальний антикорупційний орган діяльність якого спрямована на попередження, протидію та боротьбу з корупційними проявами. На сьогодні у частині Закону України “Про Національне антикорупційне бюро”, що регулює процедуру проведення конкурсу на заняття посади Директора дійсно існують прогалини. Результативність у роботі цього органу можлива, тільки якщо він буде повністю незалежним у своїй роботі. Тому так важливо усунути прогалини у процедурі конкурсного відбору Директора НАБУ.

3.2. Повноваження детектива Національного антикорупційного бюро України

Досудове розслідування в Національному антикорупційному бюро здійснюють детективи та старші детективи, які є представниками головної ланки цієї структури. Детектив Національного антикорупційного бюро – це новий суб`єкт досудового розслідування, який, на відміну від слідчого, здійснює не лише досудове розслідування, а також оперативно-розшукову діяльність у кримінальних провадженнях. Інститут детектива є новим у кримінальній процесуальній діяльності як у контексті організаційних форм, так і підходу до його функціонування [53, с.110].

С.В. Рокунь зазначає, що детектив – це посадова особа Національного антикорупційного бюро України чи іншого створеного на таких засадах правоохоронного органу, яка отримує особливий статус і уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінально-процесуальним законодавством, здійснювати, окрім оперативно-

розшукових дій, також досудове розслідування злочинів й інших кримінальних правопорушень[54, с.99-100]

Таким чином, детектив, як новий суб'єкт законодавства у сфері протидії корупції, наділений повноваженнями здійснювати досудове розслідування, (як слідчі) та проводити оперативно-розшукову діяльність (як працівники оперативних підрозділів).

30 вересня 2015 року детективи НАБУ отримали доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань – електронної бази даних, де здійснюється збирання, зберігання, узагальнення відомостей про кримінальні правопорушення та хід досудового розслідування у кримінальних провадженнях [47, с.184].

Детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 191, 206₂, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 368, 368₂, 369, 369₂, 410 КК, за наявності таких умов: спеціального суб'єкта вчинення злочину визначеного п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК (наприклад, Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України та ін.); розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого є частка державної або комунальної власності); злочин, передбачений ст. 369, ч. 1 ст. 369₂ КК, вчинено щодо службової особи, визначеної у ч. 4 ст. 18 КК або у п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК [55, с.123].

У ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», прийнятого 14 жовтня 2014 р., серед основних обов'язків детектива НАБУ називається як здійснення оперативно-розшукових заходів із метою попередження, виявлення, припинення та розкриття

кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, так і проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом [42].

Слід відмітити, що вперше законодавчо визначено, що детектив Національного бюро є слідчим підрозділу детективів та співробітником оперативного підрозділу, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 38, ст. 41 КПК України. Із усіх оперативних підрозділів правоохоронних органів, лише співробітники оперативних підрозділів Національного бюро (підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю Національного бюро) мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ч. 4 ст. 41 КПК України). Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків за рішенням Директора Національного бюро, погодженим з прокурором, надається право витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності [56, с.164].

Детективи НАБУ також співпрацюють з іншими установами у сфері протидії корупції (наприклад НАЗК), використовуючи взаємодію з державним і приватним секторами для обміну інформацією. Згідно зі ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро», детективи мають право ознайомлюватися в державних органах, органах місцевого самоврядування з документами й іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що належать до

підслідності Національного бюро, зокрема такими, що містять інформацію з обмеженим доступом [48, с.351].

Отже, виходячи з норм вище згаданих нормативно-правових актів детективи Національного антикорупційного бюро наділені достатньо широким колом повноважень у сфері досудового розслідування. Проте через відносно невеликий період існування інституту детективів НАБУ серед науковців виникло багато дискусій щодо процесуального статусу, цього суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності.

Зокрема, В.І. Чечерський стверджує, що, крім технічного закріплення терміна “детектив” шляхом доповнення відповідних положень кримінального процесуального законодавства, будь-яких інших власне системних змін не запропоновано. Передусім це стосується регламентації оперативно-розшукової діяльності детектива [58, с.146].

На думку Г.І. Сисоєнко, недоліком впровадження концепції протидії корупції у нормах кримінального процесуального закону доцільно вважати саму форму уведення у КПК нового органу досудового розслідування — НАБ. Оскільки, по-перше, у ст. 3 КПК відсутнє визначення терміна «детектив», а у подальшому у параграфі 2 гл. 3 КПК не наведено особливостей його процесуального статусу, як це, наприклад, зроблено стосовно слідчого у ст. 40 КПК; по-друге, зважаючи на особливе державне призначення НАБ, на регламентацію його завдань у спеціальному законі, таку ж увагу варто приділити цьому питанню й у КПК, зокрема більш детально окреслити форму процесуальної діяльності, а також особливості реалізації окремих повноважень (наприклад, ст. 19 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» регламентує особливості прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, однак ст. 214 КПК окремого порядку такої процесуальної діяльності не визначає). [59, с.122]. Таке процесуальне становище зазначеного

суб'єкта, на нашу думку, може призводити до проблем на шляху реалізації його повноважень.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 38 КПК України підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю НАБУ є органом досудового розслідування. Тому сьогодні детективи НАБУ стали єдиним суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності, які наділені одночасно повноваженнями слідчого та працівника оперативного підрозділу, які діють із метою розкриття злочинів [57, с.262].

На думку Войтюк Р.В., поєднання функцій слідчого й оперативного працівника в особі детектива сприяє всебічному дослідженню обставин кримінального провадження. Водночас, запровадження нового суб'єкта призводить до дискусій у теорії кримінального процесу, оскільки суперечить загальній концепції досудового розслідування [53, с.111]. Відповідно до якої повноваження слідчого та оперуповноваженого розділені між різними особами.

З цього приводу Л.Д. Удалова пише про те, що наділення детективів Національного бюро повноваженням зі здійснення як оперативно-розшукових заходів, так і досудового розслідування не відповідає концепції порядку проведення цього розслідування, оскільки виконання обох цих функцій одними і тими ж посадовими особами неминуче призведе до зменшення якості в роботі детективів, зокрема для тих, хто прийшов до Національного бюро із оперативних підрозділів – у частині проведення слідчих (розшукових) дій, складання документів досудового розслідування, обґрунтування прийняття процесуальних рішень, охорони прав і свобод учасників кримінального провадження. На її думку, слід визначити в п. 2 ч.1 ст.38 КПК України, що органом досудового розслідування є слідчі підрозділи НАБУ, замінивши слово “детектив” словом “слідчі” в статтях цього Кодексу [56, с.162].

Ми не погоджуємось з думкою Л.Д. Удалової, тому що заміна терміна “детектив” на “слідчі” призведе до кардинальної зміни

процесуального статусу цього суб'єкта і значно звужить коло його повноважень. Адже сам термін “детектив” був запозичений з досвіду роботи іноземних органів по боротьбі з корупцією, тому це питання ще не достатньо врегульовано у нашому законодавстві.

На нашу думку, для усунення прогалин у законодавчому регулюванні процесуального статусу детектива НАБУ вкрай важливо чітко закріпити у нормах діючого КПК України визначення поняття “детектив”. Зокрема доповнити ст.3 такою нормою.

Таким чином, інститут детектива є новелою для Українського законодавства, тому що уперше в одній особі були поєднані повноваження слідчого та оперуповноваженого. Це з одного боку є позитивним чинником, тому що правильне використання повноважень і компетенції детектива надасть можливість якісніше та швидше здійснювати досудове розслідування корупційних правопорушень, розширить обізнаність суб'єктів боротьби з корупцією. З іншого боку недостатня нормативно-правова урегульованість питання відносно правового статусу та сфери повноважень нового суб'єкта може нашкодити ефективній діяльності на практиці. На нашу думку, потрібно усунути недоліки у правовому регулюванні питання повноважень детектива Національного антикорупційного бюро. Закріпити на законодавчому рівні поняття “детектив”. Відповідно внести додаткові норми до Кримінально-процесуального кодексу, які будуть регулювати оперативно-розшукову та слідчу діяльність детектива.

ВИСНОВКИ

Історія появи антикорупційних органів тісно пов'язана з історією боротьби з корупцією взагалі на кожному окремому історичному етапі. Дослідивши основні етапи становлення та розвитку антикорупційних установ ми з'ясували, що перші прояви корупції були ще за часів Київської Русі. Проте про створення окремого органу спрямованого на боротьбу з цим явищем не йшлося. У період козацтва основна влада зосереджувалась у руках гетьмана, який уже вирішував як боротись з проявами корупції. За часів існування радянського союзу активно розвивалось антикорупційне законодавство, проте процес становлення перших антикорупційних органів розпочався вже за часів незалежності України.

З 2014 року розпочали створюватись спеціальні органи з протидії корупції. Такі як, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та інші.

Охарактеризувавши основні моделі спеціальних антикорупційних органів, ми дійшли висновку, що немає єдиної універсальної моделі яка підійшла б кожній державі. На сьогодні у світі існують різні моделі спеціальних антикорупційних установ. При виборі конкретної моделі варто ураховувати політичні, культурні, соціальні, історичні, економічні та інші чинники кожної окремої держави.

Національне антикорупційне бюро України є інституцією з превентивними та правоохоронними функціями та належить до моделі багатоцільових спеціальних антикорупційних органів.

Дослідивши особливості створення та функціонування Бюро з розслідування корупційної діяльності республіки Сінгапуру та Незалежна комісія проти корупції особливого адміністративного району Гонконг, ми дійшли висновку, що досягти вагомих результатів їм допомогла вагома підтримка з боку населення. На нашу думку, вагомий

вплив на результативність роботи Бюро з розслідування корупційної діяльності республіки Сінгапуру має широке коло повноважень слідчих. Це надає їм усі важелі впливу та робить Бюро по справжньому незалежним органом. Успіхи спеціального антикорупційного органу Сінгапуру зумовлені стійким несприйняттям цього негативного явища з боку населення. Враховуючи досвід функціонування Незалежної комісії проти корупції особливого адміністративного району Гонконг, варто зазначити, що підґрунтям діяльності цього антикорупційного органу є розвинена система законодавства. Отже, нормативно-правове регулювання відіграє важливу роль у діяльності спеціального антикорупційного органу будь-якої країни.

Дослідивши діяльність Центрального антикорупційного бюро республіки Польща, ми з'ясували, що цей орган наділений широким колом повноважень. Співробітники бюро мають право здійснювати прослуховування розмов, мають доступ до приватних рахунків. На нашу думку, таке широке коло повноважень гарантує більш дієві результати у боротьбі з корупційними проявами. На нашу думку, Україні варто запозичити позитивний досвід антикорупційного органу Польщі, у контексті розширення кола повноважень Національного антикорупційного бюро України.

Проаналізувавши систему антикорупційних органів України, ми з'ясували, що серед науковців відсутня одностайна думка з приводу системи спеціальних антикорупційних органів. На нашу думку, на сьогодні систему спеціальних установ боротьби з корупцією складають: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції та Спеціальна антикорупційна прокуратура.

Національне антикорупційне бюро є незалежною антикорупційною установою, яка покликана здійснювати розслідування та розкриття корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави. Гарантії незалежності діяльності цього

органу містяться у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». Запорукою ефективного функціонування цього органу є виконання гарантій, вказаних у законі. Сьогодні під сумнів ставиться процедура проведення конкурсу на заміщення посади Директора національного антикорупційного бюро України. Серед науковців існує думка, що призначення цього суб'єкта конкурсною комісією, яка формується Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України, є не надійною, тому що ці органи можуть підпадати під сферу впливу Президента України. Якщо, наприклад, більшість у Верховній Раді буде сформована президентською партією. На нашу думку, ці зауваження є доречними та заслуговують на увагу. Пропонується долучити до процесу формування конкурсної комісії третю гілку влади – судову. Це допоможе уникнути сумнівів щодо незалежності конкурсного відбору на посаду директора Національного антикорупційного бюро України.

Детектив Національного антикорупційного бюро – це самостійний суб'єкт досудового розслідування, наділений компетенцією здійснювати оперативно-розшукові та слідчі дії у провадженні щодо кримінальних правопорушень. Проаналізувавши повноваження детектива, ми дійшли висновку, що на законодавчому рівні існують прогалини у регулюванні питання процесуального статусу цього суб'єкта.

Пропонується внесення змін та доповнень до чинного законодавства у частині врегулювання правового статусу детектива Національного антикорупційного бюро України. Зокрема доповнити статтю 3 Кримінального процесуального кодексу України поняттям «детектив».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурковський В. І., Климкова І.І. Шляхи реалізації антикорупційної політики України. *Публічне урядування*. 2016. № 4. С. 110-124. URL: http://nbu.gov.ua/pumb_2016_4_13/ (дата звернення: 03.02.2020).
2. Милосердна І. М. Участь громадянського суспільства у протидії корупції: досвід країн Центрально-Східної Європи *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 37-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2019_3_8 (дата звернення: 03.02.2020).
3. Скомаров О. Історичні аспекти діяльності правоохоронних органів з протидії корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 116-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaup_2015_2_19. (дата звернення: 12.02.2020).
4. Ярмиш О.Н. Про історичний підхід до вивчення корупції. Національна академія прокуратури України. 2015. С.67-74
5. Гавриленко О.А., Ярмошук С.С. Номофілаки античних полісів та синдики генуезьких колоній у Північному Причорномор'ї: історико-компаративне дослідження. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С.37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_1_8 (дата звернення: 15.02.2020).
6. Павленко С. О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 373-382. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_2_52 (дата звернення: 15.02.2020).
7. Волошенко А. В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 8-16.

- URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_3_3 (дата звернення: 03.02.2020).
8. Астанин В.В. Борьба с коррупцией в России XVI-XX веков: развитие системного подхода. *Российская криминологическая ассоциация*. 2003. С. 92 URL: http://crimas.ru/_books/astaini_bobrba_s_korruppts.pdf (дата звернення: 03.03.2020).
 9. Савченко А., Клименко О., Питання національної моделі спеціальних антикорупційних органів. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 4. С.136-145 URL:<http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/82015/savchenko.pdf> (дата звернення: 04.03.2020).
 10. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз. *Вид. дім "Персонал"*. 2019. С. 308 URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/anycorupc_organ.pdf (дата звернення: 05.03.2020).
 11. Заброда Д. Г. Основні моделі державних інституцій, відповідальних за реалізацію державної антикорупційної політики. *Форум права*. 2013. № 4. С. 121–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_4_23 (дата звернення: 05.03.2020).
 12. Романюк Б. В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 21. С. 9-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2009_21_1 (дата звернення: 05.03.2020).
 13. Дмитренко Е. Міжнародні стандарти створення і діяльності спеціального антикорупційного органу в Україні. *Вісник*

- Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 29-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_1_6 (дата звернення: 03.03.2020).
- 14.Гречанюк Р. В. Поняття, ознаки та система спеціальних антикорупційних органів України. Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 2. С. 17-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2017_2_5 (дата звернення: 23.04.2020).
- 15.Клеменчич Г., Стусек Я., Гайка І. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. *OECD. Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії*. 2007. С. 131 URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf> (дата звернення: 23.04.2020).
16. Шмаль Л.М. Моделі спеціальних антикорупційних органів у світі. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: зб. тз доп. мжнар. нук.-практ. кнф., м.Київ, 12 груд. 2019 р. Київ, 2019. С. 313-315.
- 17.Новіков О. В. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 52-57 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_8 (дата звернення: 25.05.2020).
- 18.Опак К. М. До питання інституційного вдосконалення протидії корупції в Україні: міжнародний досвід. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 2014. № 2. С. 54-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_14 (дата звернення: 23.05.2020).
- 19.Романюк Б. В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010.

- Вип. 22. С. 3-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2010_22_1 (дата звернення: 05.04.2020).
20. Аюб К. Інноваційні моделі функціонування антикорупційних органів у світі *Аспекти публічного управління*. 2019. № 11 С. 79-84 URL: <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:428698/Source:default> (дата звернення: 06.04.2020).
21. Заброта Д. Г., Кашкаров О.О. Основні моделі державних інституцій, відповідальних за реалізацію державної антикорупційної політики. *Форум права*. 2013. № 4. С. 121–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_4_23 (дата звернення: 05.04.2020).
22. Канцір В.С., Балан Я.С. Функціонування спеціалізованих антикорупційних органів в Україні та окремих іноземних державах. Короткий порівняльний аналіз. *Національна поліція України: сучасний стан та перспективи розвитку*: зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. конф., м.Кривий Ріг, 24 квіт. 2020 р. Кривий Ріг, 2020. С.53-56
23. Шмаль Л. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С.110-116 URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/6-2015/shmal.pdf> (дата звернення: 05.04.2020).
24. Клеменчич Г., Стусек Я. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. *ОЕСР*. 2007 р. С. 131. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf> (дата звернення: 22.05.2020).
25. Скомаров О. Досвід Сінгапуру та Гонконгу щодо функціонування спеціальних антикорупційних органів та можливість його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016.

- № 4. С. 90-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2016_4_19 (дата звернення: 23.06.2020).
26. Герменчук В. Борьба с коррупцией в Сингапуре: слагаемые успеха. *Банкуйский весник*. 2011. С. 62-66. URL: <https://www.nbrb.by/bv/articles/8938.pdf> (дата звернення: 22.06.2020).
27. Назаренко С.П., Рак А.П. Міжнародний досвід протидії корупції: Сінгапурська модель. 2019. С. 212-214. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/16530> (дата звернення: 18.06.2020).
28. Поліщук А. Правила протидії корупції і досвід для України: Грузія та Сінгапур. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. С.166-169. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/38.pdf> (дата звернення: 18.06.2020).
29. Супрун Т.М. Міжнародна практика запобігання та боротьби з корупцією: досвід республіки Сінгапур. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: зб. тез. доп. міжнар. наук.-практ. конф., м.Київ, 7 груд. 2018 р. Київ, 2018. С.272-276.
30. Якименко А.С. Сінгапурська модель протидії корупції. 2018. С.395-397. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/p396-398.pdf> (дата звернення: 18.06.2020).
31. Паршина О.А., Паршин Ю.І. Міжнародний досвід протидії корупції. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства*. 2019. С. 41-45 URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3984/1/4.pdf> (дата звернення: 22.05.2020).
32. Кізь С.М. Закордонний досвід протидії корупції на прикладі особливого адміністративного району Гонконг. *Юридичний*

- бюлетень. № 7. 2018. С.218-224. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_2/32.pdf (дата звернення: 22.07.2020).
33. Войтюк Р. В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 346-358. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2017_1_34 (дата звернення: 22.07.2020).
34. Ярмиш О., Мельник Р., Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С.144-155 URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/yarmysh.pdf> (дата звернення: 23.07.2020).
35. Кіселичник В. Центральне антикорупційне бюро Республіки Польща: передумови створення та адміністративно-правові основи діяльності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 51-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_2_9 (дата звернення: 23.07.2020).
36. Міщенко Т.М. Координація боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками в Україні та Республіці. *Форум права*. 2015. № 5. С. 142–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_5_26 (дата звернення: 25.07.2020).
37. Якубовський Р.В. Адміністративно-правовий статус Центрального антикорупційного бюро республіки Польща. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. С. 121-123. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/37.pdf (дата звернення: 25.07.2020).

38. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 2. 2015. С. 41-48. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/grechanuk.pdf> (дата звернення: 22.07.2020).
39. Йосифович Д.І. Порядок формування та структура Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща. *Митна справа*. 2013. № 4(2.2). С. 92-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4%282.2%29__18 (дата звернення: 22.07.2020).
40. Йосифович Д.І. Основні завдання та результати діяльності Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща. *Митна справа*. 2013. № 6(2.2). С. 142-147. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6\(2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6(2) (дата звернення: 22.07.2020).
41. Денисенко Г. В. Окремі аспекти проведення досудового розслідування детективами національного антикорупційного бюро України щодо Президента України. *Web of science and Academic Researcher*. 2019. № 1. С. 89-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/wsar_2019_1_16 (дата звернення: 26.08.2020).
42. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 16.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>. (дата звернення: 17.10.2020).
43. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 27.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 17.10.2020).

44. Пархоменко-Куцевіл О.І. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3. С. 33-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_3_6 (дата звернення: 25.09.2020).
45. Гречанюк Р.В. Поняття, ознаки та система спеціальних антикорупційних органів України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 2. С. 17-21. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/131> (дата звернення: 25.09.2020).
46. Чібісов Д. О. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Дніпро. 2019. 167 с.
47. Чешко А.А. Становлення і розвиток Національного антикорупційного бюро України, його роль і місце в системі правоохоронних органів. *Право і суспільство*. № 5. С. 182-187. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_1/33.pdf (дата звернення: 25.10.2020).
48. Войтюк Р.В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 346-358. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_1_34 (дата звернення: 16.10.2020).
49. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Ефективність державного управління. № 43. 2015. С. 52-57. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_43/fail/8.pdf (дата звернення: 16.10.2020).

50. Кручок А.Б. Національне антикорупційне бюро України: проблемні питання діяльності. Преспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки. 2015. С. 174-177. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/09march2015/56.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
51. Федорко О.О. Незалежність Національного антикорупційного бюро: міф чи реальність. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. С.108-111. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/2019/31.pdf> (дата звернення: 26.09.2020).
52. Федорко О.О. Удосконалення процедури відбору та призначення на посаду директора Національного антикорупційного бюро України. Вчені записи ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. № 5. 2019. С. 176-180. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/32.pdf (дата звернення: 26.09.2020).
53. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. №1. С. 108-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2017_1_12 (Дата звернення: 18.09.2020).
54. Рокунь С.В. Юридична визначеність повноважень та діяльності детектива в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018 №2. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2018/tom_2/26.pdf (дата звернення: 21.09.2020).
55. Сисоєнко Г. І., Самодін А.В. Підрозділи національного антикорупційного бюро України як орган досудового розслідування. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 2.

- С. 120-126. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2015_8_2_21 (дата звернення: 21.09.2020).
56. Жидков В. Л. Становлення інституту детектива Національного антикорупційного бюро у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. №2. С. 161-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2017_2_25 (Дата звернення: 19.09.2020).
57. Щербак І.А. До питання розкриття злочинів (у контексті діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України). *Право і суспільство*. № 3. 2017. С.261-265. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_1/47.pdf (дата звернення: 21.09.2020).
58. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Право*. 2015. № 32(3). С. 145-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29__37 (Дата звернення: 18.09.2020).
59. Сисоєнко Г.І., Самодін А.В. Нові органи досудового розслідування в Україні. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 5. С. 117-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_5_8 (Дата звернення: 18.09.2020).
60. Гейко О. В. Проблемні питання реалізації процесуального статусу детектива НАБУ у кримінальному процесі України. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 1. С. 98-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_1_14 (Дата звернення: 19.10.2020)